

VANPARNIČNO PROCESNO PRAVO

nevena.petrusic@gmail.com

Vanparničo procesno pravo

- Šta je VPP?
- Šta VPP reguliše?
- Kakva mu je struktura?
- VP - genusni pojam za skup raznovrsnih i heterogenih građanskih sudskih postupaka
- Izvori
 - ZVP (1982, sa izmenama iz 1988, 1995, 2005, 2012. 2013, 2014, 2015)
 - Drugi zakoni
 - Supsidijarna primena ZPP

Obeležja vanparničnog postupka

- Većina VP **nisu sporni postupci** – ne rešava se klasičan građanskopravni spor
- U većini VP **interesi učesnika** nisu međusobno suprotstvaljeni, već su istovrsni
- Odlukama se najčešće uređuju pravni odnosi – pravne stvari se ne rešavaju po principu «ili- ili».
- Pravila o **formi** su manje stroga u odnosu na parnični postupak
- Procesna pravila samo okvirno uobličavaju postupak; sud ima više prostora da postupak **prilagodi** okolnostima slučaja
- **Elastičnost forme** je u službi ostvarivanja načela efikasnosti
- Tipični VP vode se **u javnom interesu** i zasnovani su na načelu oficijelnosti, istražnom načelu i načelu efikasnosti;
- Odluke su, po pravilu, **konstitutivne** - stvaraju nove pravne situacije i uređuju odnos za budućnost.

U kojim pravnim stvarima se VP primenjuje?

- U građanskopravnim stvarima za koje je zakonodavac to izričito propisao
- U drugim građanskopravnim stvarima za koje zakonom nije izričito određeno da se rešavaju u vanparničnom postupku
 - ako se ne odnose na zaštitu povređenog ili ugroženog prava
 - ako se zbog učesnika u postupku ne mogu primeniti odredbe ZPP (čl. I. ZVP)

Vrste VP

- Prema sadržini pravne zaštite
 - Kognicioni
 - Evidenciono-tehnički
- Prema predmetu
 - Statusni
 - Postupci u porodičnopravnim stvarima
 - Postupci u imovinskopravnim stvarima
 - Ostali
- Prema broju stranaka
 - Jedostranački
 - Dvostranački
 - Višestranački

Odnos vanparničnog i parničnog postupka

- **Teorijski pokušaji razgraničenja**
 - Teorija spora
 - Teorija stranaka
 - ...
- **Legalno razgraničenje** – zakon određuje koji će se metod primeniti
- **Stanje u uporednom pravu** – šaroliko
 - VP – uopšte ne postoji
 - VP – u “pobedničkoj ofanzivi”

Sukob PP i VP

- **Pravna stvar parnična – pokrenut vanparnični postupak**

- Sud obustavlja VP i pravu stvar ustupa parničnom sudu; Radnje koje je preduzeo neće se ponavljati, izuzev ako je prilikom njihovog preduzimanja učinjena neka od bitnih povreda postupka (čl. 16. ZVP)
- Ako je doneta odluka – može se pobijati zbog greške u izboru metoda
- Ako je odluka postala pravnosnažna – različiti stavovi
 - Ne proizvodi pravno dejstvo
 - Proizvodi pravno dejstvo – povreda validirana i nema pravni značaj

- **Pravna stvar vanparnična – pokrenut parnični postupak**

- Sud obustavlja postupak i pravnu stvar ustupa vanparničnom sudu
- Sve radnje i odluke parničnog suda proizvode dejstvo
- Ako je doneta odluka – proizvodi pravno dejstvo i ne može se napadati pravnim lekom

Prethodno pitanje – čl. 22-24 ZVP

- **Može sam da rešava prethodno pitanje**
- **Izuzeci**
 - Ne rešava prethodno pitanje ako su među strankama sporne činjenice od kojih zavisi njegovo rešavanje
 - U nekim postupcima nije uopšte ovlašćen da rešava prethodna pitanja
- **Na rešavanje prethodnog pitanja upućuje**
 - Stranku čije je pravo manje verovatno
 - U nekim postupcima – isključivo predlagača
- Zastajanje sa postupkom i prekid postupka
- Kasnije pokretanje postupka – prekid VP
- Propuštanje – okoćanje VP bez obzira na zahteve u pogledu kojih je stranka upućena na pokretanje postupka radi rešavanja prethodnog pitanja

Sud – stvarna i mesna nadležnost

- **Stvarna nadležnost** – vanparničnu jurisdikciju vrše državni sudovi – sudovi opšte nadležnosti (osnovni sud) i privredni sudovi
- **Opšta mesna nadležnost** – određuje se prema prebivalištu, odnosno boravištu lica na koje se postupak odnosi, prema prebivalištu predlagača, prema mestu gde se nepokretnost nalazi
- **Posebna mesna nadležnost** – mesto ispunjenja obaveze, mesto u kome se vodi javna knjiga....
- Mesna nadležnost – određena zakonom, učesnici je ne mogu menjati svojim sporazumom, osim ako zakon izričito predviđa drugačije

Promena mesno nadležnost suda – čl. 14. ZVP

- Sud se može po službenoj dužnosti oglasiti mesno nenadležnim najkasnije na prvom ročištu, a ako ročište nije održano, do preduzimanja prve radnje koju je učesnik preduzeo po pozivu suda.
- **Ako se u toku postupka izmene okolnosti** na kojima je zasnovana mesna nadležnost suda, sud može predmet ustupiti sudu koji je prema izmenjenim okolnostima mesno nadležan, ako je očigledno da će se pred tim sudom postupak **lakše sprovesti**, ili ako je to **u interesu lica pod posebnom društvenom zaštitom**.
- Sud pre ustupanja predmeta **poziva organ starateljstva** da da svoje **mišljenje o celishodnosti** ustupanja, a ako ne dostavi mišljenje, sud postupa prema okolnostima slučaja, vodeći računa o interesima lica pod posebnom društvenom zaštitom.

Stranke – učesnici, predlagač – protivnik predlagača

- **Pojam stranke – mešovit (čl. 3. ZVP)**
- **U materijalnopravnom smislu** - sva ona lica na čija prava i interese odluka utiče, bez obzira da li efektivno učestvuju u postupku
- **U procesnopravnom smislu** - lice koje se nalazi u ulozi predlagača i ono prema (protiv) kome se postupak vodi
- **U funkcionalnom smislu** – lice ili državni organ koji pokreće ili stupa u postupak u interesu drugog lica
- **NEMA POTREBE ZA MEŠANJEM U TUĐI POSTUPAK!!**

Procesni položaj državnih organa

- Organ starateljstva – na poziv suda
- Javni pravobranilac
- Javni tužilac
 - Predlagači, prodruženi predlagači

Stranačka i vanparnična sposobnost

- Sva fizička i pravna lica, državni organi i oblici udruživanja kojima se priznaje stranačka sposobnost pod istim uslovima kao u u parničnom postupku
- Vanparnična sposobnost –
 - **Šira od parnične** – parnične radnje mogu punovažno preduzimati i poslovno nesposobna lica
 - Npr. lice kome je oduzeta poslovna sposobnost može podneti predlog za vraćanje poslovne sposobnosti
 - **Može biti delimična**
 - **Može biti priznata odlukom suda** – ako sud oceni da je lice u stanju da shvati značenje i pravne posledice radnji koje preduzima (čl. 7. ZVP)

Zastupanje

- Shodna primena pravila ZPP
- U nekim postupcima zastupanje nije dopušteno
- Sud može postaviti **privremenog zastupnika svakom učesniku** u postupku kad za to postoje uslovi predviđeni odredbama ZPP (čl. 6. ZVP)

Načela vanparničnog postupka

- **Načelo dispozicije i oficijelnosti**

- **Dominantno načelo oficijelnosti**

- Pokretanje, raspolaganje zahtevom
- Čl. 8. st. 1. ZVP - U vanparničnim stvarima koje se odnose na lično stanje učesnika (statusne stvari), kao i u drugim vanparničnim stvarima koje se odnose na prava i pravne interese sa kojima učesnici ne mogu raspolagati, oni se u postupku pred sudom ne mogu odreći svog zahteva, priznati zahtev protivnika, niti zaključiti sudsko poravnanje.

- **Raspravno i istražno načelo**

- **Diminira istražno načelo**
- Čl. 8. st. 2. – U statusnim stvarima sud može da utvrđuje i činjenice koje učesnici nisu izneli, kao i činjenice koje među učesnicima nisu sporne, ako su važne za donošenje odluke
- Sud u celosti snosi odgovornost za potpunost i istinitost utvrđenog činjeničnog stanja.
- Po pravilu, sud nije vezan priznatim činjenicama

Načela Vanparničnog postupka

- Načelo javnosti – u nekim postupcima isključeno
- Načelo usmenosti – ograničeno
- Načelo pismenosti – dominantno
- Načelo neposrednosti – ograničeno
- Načelo saslušanja stranaka – u nekim postupcima mogućnost odustajanja od saslušanja stranke

Načelo kontradiktornosti

- Načelo kontradiktornosti - primjenjuje i u vanparničnom postupku
- Sud ne sme donijeti odluku prije davanja mogućnosti izjašnjavanja onima na koje se ta odluka odnosi.

Načelo materijalne istine

- Saglasne izjave učesnika o određenim pravno relevantnim činjenicama ne oslobađaju sud od obaveze dokazivanja istinitosti tih činjenica.
- Sud može utvrđivati i činjenice koje učesnici nisu izneli, kao i nesporne činjenice.

Načelo posebnog staranja o deci i licima pod posebnom zaštitom

Član 4. ZVP

- Sud po službenoj dužnosti posebno vodi računa i preduzima mere radi zaštite prava i pravnih interesa maloletnika o kojima se roditelji ne staraju, kao i drugih lica koja nisu u mogućnosti da se sama brinu o zaštiti svojih prava i interesa.
- **Obaveštavanje organa starateljstva** o pokretanju postupka, pozivanje na ročišta, dostavljanje podnesaka i odluka, bez obzira da li organ starateljstva učestvuje u postupku

Razvoj prvostepenog postupka

- Tok prvostepenog postupka nije čvrsto određen strogim procesnim formama, već **postupak oblikuje sam sud.**
- Učesnicima je, u načelu, oduzeta mogućnost da na postupak utiču svojim dispozitivnim radnjama.
- Povlačenje predloga u postupcima zasnovanim na načelu dispozicije – čl. 12. ZVP
 - **Pre i posle donošenje odluke**
 - Pretpostavka da je predlog povučen kad predlagač ne dođe na ročište, a uredno je pozvan i ne postoje opštepoznate okolnosti koje su ga sprečile da dođe u sud
 - Povlačenje predloga i nastavljenje postupka na zahtev ostalih učesnika
- Sudsko poravnanje osnov za okončanja postupka u nekim imovinskopравnim vanparničnim postupcima
- Smrt učesnika
 - Okončanje postupka u statusnim vanparničnim stvarima.
 - U imovinskim stvarima - prekid postupka

Dokazivanje

- **Neformalno dokazivanje – pravilo**
- Formalno dokazivanje – po pravilima ZPP
- Sud sam prikuplja procesni materijal
- Odgovornost suda za istinito i pravilno utvrđivanje činjeničnog stanja
- Ne važe pravila o teretu dokazivanja

Sudske odluke

- **Sve odluke imaju oblik rešenja – čl. 18.**
 - U vidu posebnog akta
 - U vidu zasvedočavanja sadržaja u sudskom zapisniku.
- **Rešenje kao poseban akt**
 - Sva rešenja kojima se odlučuje o glavnoj stvari i rešenja protiv kojih je dopuštena posebna žalba
 - Elementi sadržine: uvod, dispozitiv i obrazloženje
 - Čl. 18. st. 2. - Rešenje protiv koga je dozvoljena posebna žalba i rešenje drugostepenog suda, **mora biti obrazloženo**
- Sadržina rešenja zavisi od prirode predmeta odlučivanja i pravozaštitnog cilja koji se ostvaruje u postupku

Postojanje i dejstvo odluke

- Momenat donošenja i dejstva odluke se ne podudaraju, jer po pravilu dejstvo nastupa pravosnažnošću odluke.
- Sud može odlučiti da **žalba ne odlaže izvršenje rešenja** i da pravne posledice rešenja nastupaju pre pravosnažnosti, ako je to potrebno radi zaštite dece ili drugih lica pod posebnim društvenim staranjem.
- U ovakvim slučajevima dejstvo odluke nastupa u trenutku njenog saopštavanja (dostavljanja) učesnicima.

Pravni lekovi

- **Redovni pravni lekovi**
 - Žalba
 - Predlog za vraćanje u predjašnje stanje
- **Vanredni pravni lekovi**
 - Neblagovremena žalba
 - Revizija (vanredna revizija)
 - Predlog za ponavljanje postupka
 - Predlog za preispitivanje pravnosnažne presude
 - Predlog za vraćanje u pređašnje stanje
- **Pravni lekovi *sui generis***

Žalba

- ❖ Obeležja žalbe
 - Neograničen
 - Suspenzivni – odstupanja (zakon, odluka suda)
 - Čl. 20. st. 2. ZVP - Sud može iz važnih razloga odlučiti da žalba ne zadržava izvršenje rešenja.
 - Remonstrativno-devolutivni
 - Dvostran
 - Prekluzivan
- ❖ Žalbu može uložiti svaki učesnik, sve dok teče rok za bilo kog učesnika.
- ❖ Pravo žalbe imaju i subjekti koji nisu učestvovali u prvostepenom postupku, ako pobijano rešenje zadire u njihova prava i interese.

Postupak po žalbi

- Prvostepeni sud ispituje dopuštenost žalbe i može je **odbaciti** ako je nedopuštena
- Prvostepeni sud ispituje osnovanost žalbe i može **usvojiti žalbu** i ukinuti i preinačiti svoju odluku
 - Član 21
 - (1) Prvostepeni sud može povodom žalbe, sam novim rešenjem preinačiti ili ukinuti svoje ranije rešenje, ako se time ne vređaju prava drugih učesnika koja se zasnivaju na tom rešenju.
 - (2) Ako prvostepeni sud ne preinači, odnosno ne ukine svoje rešenje, žalbu, zajedno sa spisima, dostaviće drugostepenom sudu na rešavanje, bez obzira da li je žalba podnesena u zakonom određenom roku.

Vanredni pravni lijekovi

- **Revizija**

- Dopuštena u statusnim i stambenim stvarima
- Dopuštena u imovinskim stvarima pod uslovima propisanim ZPP
- U nekim pravnim stvarima isključena

- **Ponavljanje postupka** - dozvoljeno samo u situacijama kad se isti cilj ne može postići na drugi način.

- Sudu se nalaže da o predlogu za ponavljanje postupka prvo postupi kao po neblagovremeno uloženoj žalbi ako za to postoje uslovi, tj. ako se time ne vređaju prava ostalih učesnika (čl. 29. ZVP).

- Predlog za ponavljanje postupka ne može se podneti ako je učesniku zakonom priznato pravo da svoj zahtev ostvari u parnici ili postupku pred organom uprave

- Član 26

- Pravnosnažnost rešenja ne sprečava učesnike da svoj zahtev o kome je rešenjem odlučeno ostvaruju u parnici ili u postupku pred upravnim organom, kad im je to pravo priznato ovim ili drugim zakonom.

Uloga javnog beležnika – čl. 30a-30i ZVP

- **Javni beležnik kao poverenik suda**
- **Član 30a ZVP**
- (I) Sud može javnom beležniku poveriti **sprovođenje postupka** za koji je po zakonu nadležan ili **preduzimanje pojedinih vanparničnih radnji** pod uslovima koji su predviđeni ovim zakonom
- **Isključena mogućnost poveravanja postupaka:**
 - u statusnim i porodičnim stvarima
 - određivanje naknade za eksproprišanu nepokretnost,
 - vođenje javnih knjiga i registara
 - sastavljanje isprava za koje je predviđena isključiva nadležnost suda
 - sprovođenje postupka za raspravljanje zaostavštine kada je za nasleđivanje merodavno pravo strane države.

Odluka o poveravanju određivanju javnog beležnika

- Odluka o poveravanju - sudeći sudija
- Odluka o određivanju konkretnog javnog beležnika - predsednik suda
- Kriterijum – sedište javnog beležnika, ravnomerna raspodela – prema azbučnom redu

Uloga javnog beležnika kao poverenika suda

- Javni beležnik dužan da sprovede povereni postupak, odn. radnje
- **Može odbiti povereni posao** - kada postoji razlog za njegovo isključenje, odnosno izuzeće ili neka druga okolnost koja ga objektivno sprečava da prihvati posao
- Dužan da sprovede postupak, odn. preduzme radnju - u roku koji je sud odredio
- **Nadzor nad radom javnog beležnika vrši sud**
 - Javni beležnik dužan da sudu preda na uvid sve spise predmeta i podnese pismeni izveštaj o svom radu, na zahtev suda
 - Sud može oduzeti javnom beležniku povereni posao
- **Naknada troškova i nagrada** za rad javnog beležnika
 - određuje je i isplaćuje sud, prema Javnobeležničkoj tarifi
- Rešenje koje je javni beležnik doneo kao poverenik suda može se napadati pravnim lekovima pod istim uslovima i po istim pravilima kao da ga je doneo sud (član 30z)

NOVINE U POSEBNIM POSTUPCIMA

Postupak za prinudnu hospitalizaciju

Izvor: Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama, 2013. (ZZLMS)

- Šta reguliše?

- **Dobrovoljnu hospitalizaciju**

- smeštaj u psihijatrijsku ustanovu na osnovu pristanka, tj. smeštaj za koji je pristanak dala sama osoba sa mentalnom smetnjom, odnosno drugo zakonom ovlašćeno lice (čl. 20. st. I)

- **Prinudnu hospitalizaciju**

- Uslove za prinudnu hospitalizaciju
- Sudski postupak

Uslovi za smeštaj u psihijatrijsku ustanovu

- U psihijatrijsku ustanovu bez saglasnosti može smestiti lice za koje psihijatar proceni da, usled mentalnih smetnji, **ozbiljno i direktno ugrožava sopstveni život ili zdravlje ili bezbednost, odnosno život ili zdravlje ili bezbednost drugog lica**, i to pod još jednim uslovom - da nisu na raspolaganju manje restriktivni načini za pružanje zdravstvene zaštite - čl. 21.
- Isključena tzv. “preventivna” prinudna zadržavanja (“može ugroziti”)
- Prinudna hospitalizacija **može trajati samo dok postoje zdravstveni razlozi da osoba i dalje bude zadržana u psihijatrijskoj ustanovi** (čl. 21. st. 3).

Dve etape u postupanju

- **Prva etapa – interna procedura** - skup radnji koje se preduzimaju u okviru psihijatrijske ustanove posle prijema osobe sa mentalnom smenjom kako bi se odlučilo da li treba da bude zadržana u psihijatrijskoj ustanovi.
 - Psihijatar
 - Kolegijum
 - Obaveštenje suda o zadržavanju
- **Druga etapa** - sudski postupak za prinudnu hospitalizaciju; vodi se ciljem da sud odluči **da li su ispunjeni zakonski uslovi za zadržavanje**, odnosno da li osoba koja je zadržana u psihijatrijskoj ustanovi i treba tamo da ostane na lečenju.

Tok postupka

- Postupak se pokreće *ex officio*
- Sud u roku od **tri dana** od dana prijema obaveštenja o zadržavanju održava ročište u psihijatrijskoj ustanovi, **lično saslušava osobu** o čijem zadržavanju odlučuje i u roku od tri dana odlučuje o zadržavanju (čl. 29)
 - Nisu propisana posebna pravila o zastupanju osobe o čijoj se prinudnoj hospitalizaciji odlučuje!
- Sud je dužan da pribavi **pismeni nalaz i mišljenje jednog psihijatra sa liste stalnih sudskih veštaka** (čl. 32. ZZMS)
- Odlukom se određuje i vreme zadržavanja

Žalba

- Žalba - roku od **tri dana**, odluka po žalbi - rok od **tri dana** (čl. 37. ZZLMS).
- **Lice sa mentalnim smetnjama – procesno sposobno za izjavljivanje žalbe**
- Žalba **nema suspenzivno dejstvo**, ali je sud ovlašćen da iz opravdanih razloga odluči drugačije (čl. 37. st. 3).

Produžavanje zadržavanja i otpuštanje iz psihijatrijske ustanove

- **Postupak za produžavanje zadržavanja** – pokreće se predlogom psihijatrijske ustanove **pet dana** pre isteka vremena
 - Rok za odluku – do isteka vremena na koji je određena mera zadržavanja
 - Produženje na tri meseca + svako naredno produžavanje na rok od šest meseci
 - Redovni tromesečni izveštaji sudu
- **Postupak za otpuštanje** iz psihijatrijske ustanove pre isteka vremena na koji je mera zadržavanja određena – *ex officio*, na predlog zadržanog lica, njegovog zakonskog zastupnika ili psihijatrijske ustanove

POSTUPAK ZA LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

Izmene Zakona o vanparničnom postupku: ključni problemi

- Uslovi za lišenje poslovne sposobnosti i dalje se direktno dovode u vezu sa sa invaliditetom
- Lišenje poslovne sposobnosti potpuno je zasnovano na medicinskom veštačenju, uz mogućnost da se veštačenje obavi bez prisustva sudije
- I dalje postoji mogućnost da sud ne vidi, odnosno, ne sasluša osobu o čijoj poslovnoj sposobnosti odlučuje
- Nema alternative lišavanju poslovne sposobnosti
- Lišenje poslovne sposobnosti mera zaštite – određuje se na maksimalno tri godine („period proveravanja“)

Procesna sposobnost

- U svim postupcima **koji se tiču poslovne sposobnosti** lice čijoj se poslovnoj sposobnosti odlučuje procesno je sposobno, iako ga, zbog specifične situacije u kojoj se nalazi, zastupa ili poseban ili stalni staratelj. .
- U postupku za lišenje poslovne sposobnosti lice kome je oduzeta poslovna sposobnost ne može samostalno izjaviti reviziju
- U postupku za vraćanje, povećanje i smanjenje PS i za preispitivanje postojanja razloga za dalje lišenje PS lice je po samom zakonu procesno sposobno - **može punovažno da preuzima sve zakonom** dopuštene vanparnične radnje

Zastupanje

- **Poseban staratelj** – ima ulogu privremenog zastupnika
 - Postavlja ga CSR
 - Izuzetno – sud (čl. 8. ZVP u vezi sa čl. 81. st. I. ZPP)
 - Privremeni zastupnik koga postavlja sud – advokat
- **Stalni staratelj**

Kolizioni zastupnik

- **Uredno zastupanje** - opšta procesna pretpostavka i jedan od standarda pravičnog suđenja
- Lice prema kome se postupak vodi ne može zastupati staratelj čiji interesi potencijalno mogu biti u sukobu sa interesima tog lica
- ESLJP Salontaji-Drobnjak protiv Republike Srbije (2009)
 - Ako se u postupku za lišenje poslovne sposobnosti kao predlagač javlja CSR, neprihvatljivo je da lice zastupa stručnjak zaposlen u tom CSR
 - Neprihvatljivo je da se u postupku koji je pokrenuo srodnik on istovremeno pojavi i u ulozi privremenog staratelja

Kako treba postupiti?

- Postupak za lišenje poslovne sposobnosti pokrenule su dve sestre prema svojoj trećoj sestri. Jedna sestra je povukla predlog, pa je CSR postavio za posebnog staratelja.
- U postupku za lišenje poslovne sposobnosti starijeg muškarca za posebnog staratelja postavljen je njegov sin, koga je otac tužio za raskid ugovora o doživotnom izdržavanju.
- U postupku za lišenje poslovne sposobnosti starije žene za posebnog staratelja postavljen je njen suprug, iako se ona ranijih godina za pomoć obraćala centru za socijalni rad zbog nasilja koje je nad njom vršio njen suprug.

Saslušanje lica prema kome se postupak vodi

- **Član 36 ZVP**
- Sud će **lično saslušati** lice prema kome se postupak vodi, a ako se isto **nalazi u zdravstvenoj ustanovi**, saslušaće se obavezno u toj ustanovi, gde će se održati i ročište.
- Sud može **odustati od saslušanja** lica prema kome se postupak vodi, samo **ako bi to moglo da bude štetno po njegovo zdravlje ili ako saslušanje uopšte nije moguće** s obzirom na duševno ili fizičko stanje tog lica.

Stav ESLJP

- ESLJP- Salontaji-Drobnjak protiv Republike Srbije
 - Sud konstatovao je da je podnosilac predstavke prisustvovao na nekoliko ročišta u postupku za lišenje poslovne sposobnosti, ali da **nije pozvan na poslednje ročište** na kome je doneta odluka o lišenju poslovne sposobnosti.
 - Prema oceni ESLJP ovakvim postupanjem sud je povredio pravo podnosioca predstavke na pravično suđenje iz člana 6. stav 1. EKLJP

Odustajanje od saslušanja

- Ko i na osnovu čega procenjuje da li bi saslušanje bilo “**štetno po zdravlje lica**”?
- Ko i na osnovu čega procenjuje da saslušanje “**uopšte nije moguće**”?
- Šta u ovom kontekstu znače izrazi “**duševno stanje**” i “**fizičko stanje**”
- Kako treba saslušati osobu koja koristi znakovni jezik?
- Kako treba saslušati osobu koja ne čuje?
- Odluka suda da ne sasluša lice o čijoj poslovnoj sposobnosti odlučuje ne sme biti proizvoljna, niti sme biti zasnovana na pretpostavkama, već na objektivnim i utemeljenim razlozima, koje u odlici treba navesti i **obrazložiti**.
- Pravo lica da bude saslušano može biti uskraćeno samo ako zaista ne postoji baš nikakva mogućnost da se sa njim uspostavi komunikacija, što je u praksi izuzetno redak slučaj.

Način i mesto saslušanja

- **Na raspravnom ročištu - u sudnici ili u zdravstvenoj ustanovi** u kojoj se održava ročište
- Pre saslušanja sud treba da ispita da li postoji potreba da se na ročištu obezbedi prisustvo prevodioca, tumača, da li način saslušanja treba prilagodi specifičnostima konkretnog lica kako bi se sa njim ostvarila uspešna komunikacija, ako pozvano lice koristi kolica, treba obezbediti pristup zgradi i samoj sudnici
- Dužnost poštovanja dostojanstva lica
 - pružanje informacija o predmetu i toku postupka, izražavanje razumevanja za poziciju u kojoj se lice nalazi, uvažavanje njegovih potreba, reagovanje na neprimereno ophođenje drugih učesnika...

Izražavanje i uvažavanje mišljenja

- Čl. 32. st. 2. ZVP
 - Sud **uvažava mišljenje i stavove** lica prema kome se postupak vodi, **u meri u kojoj je to moguće** s obzirom na stanje njegovog mentalnog zdravlja.
- Izražavanje mišljenja pravo, a ne procesna dužnost.
- Šta znači “**uvažiti mišljenje u meri u kojoj je to moguće?**”
- Treba se rukovoditi voljom i željama osobe prema kojoj se vodi postupak, a ne principom njenog najboljeg interesa – koji neko drugi procenjuje.
- Treba li u obrazloženju navesti razloge zbog kojih mišljenje nije uvaženo?
- Da li se u postupku shodno primenjuje čl. 323. st. 3. ZPP, koji propisuje da na zahtev stranke raspravi na kojoj je isključena javnost mogu da prisustvuju **najviše dva lica koja ona odredi?** Ako se primenjuje, da li neko treba da informiše osobu o ovom pravu?

Obrazloženje odluke u pogledu izražavanja i uvažavanja mišljenja

- Da li je lice informisano o pravu da izrazi mišljenje?
- Da li je lice izrazilo svoje mišljenje i o čemu?
- Ako nije, razloge zbog kojih to nije učinilo;
- Ako je odluka u nekim aspektima suprotna mišljenju koje je lice iznelo, treba detaljno obrazložiti razloge zbog kojih mišljenje nije uvaženo.

Veštačenje

- **Obavlja se u prisustvu sudije**, osim kada se obavlja u stacionarnoj zdravstvenoj ustanovi (čl. 38. st. 2. ZVP).
 - **Sudija neposrednim opažanjem ceni okolnosti od značaja za odlučivanje da li je protivnik predlagača sposoban da se sam brine o svojim pravima i interesima**
 - Usmerava veštaka na okolnosti od značaja za predmet postupka

Zadatak veštaka

- Daju **nalaz i mišljenje o stanju mentalnog zdravlja i sposobnosti te osobe za rasuđivanje**
- Od veštaka **ne treba tražiti** da se izjasne da li licu treba oduzeti/vratiti poslovnu sposobnost
- **Pitanja na koja veštaci treba da daju odgovore (Korać, 2006):**
 - Ima li osoba bilo kakve psihosocijalne ili intelektualne teškoće;
 - Da li je osoba u stanju da se brine o svojim potrebama, pravima i interesima
 - Da li osoba ugrožava prava i interese drugih, a ako je odgovor pozitivan – čija prava i interese ugrožava, na koji način i u kojim životnim sferama
 - Postoje li drugi uzroci osim psihosocijalnih ili intelektualnih teškoća zbog kojih osoba nije u stanju da se brine o sebi, odnosno, zbog kojih ugrožava sopstvena i/ili tuđa prava i interese
 - Da li osoba može samostalno da preduzima određene pravne radnje i poslove.

Iz nalaza i mišljenja veštaka

- *“...treba joj oduzeti poslovnu sposobnost u potpunosti jer nije sposobna da se stara o sebi; predlažemo potpuno lišenje poslovne sposobnosti; nije sposoban da se stara o sebi, da štiti svoja prava i interese, pa ga je potrebno u potpunosti lišiti poslovne sposobnosti i staviti pod starateljstvo”.*
- *“... Fasada ličnosti je često dobro očuvana, ali se promene vide pri iznošenju hronoloških događanja, povremenih smetnji u svakodnevnom funkcionisanju, zaboravljanju ranije naučenih veština [...] Ovakva osoba je insuficijentna kada je u pitanju zdravorazumsko rasuđivanje, prisutna je zaboravnost, tako da je neophodno da se konstatuje parnična, a zatim i poslovna nesposobnost, i to u potpunosti”.*

Prinudna hospitalizacija radi veštačenja

- **Određuje sud** – rok 30 dana
 - **Žalba zadržava** izvršenje rešenja, osim ako sud drugačije ne odluči iz opravdanih razloga
- **Rok za žalbu** – osam dana, rok za odlučivanje po žalbi – osam dana

Problematicna rešenja

- **Čl. 147. st. 2. PZ**
 - Sudskom odlukom o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti određuju **pravni poslovi** koje lice delimično lišeno poslovne sposobnosti **može odnosno ne može samostalno preduzimati**
 - **U dispoziciji je suda da navede popis pravnih poslova koje osoba može ili koje osoba ne može samostalno preduzimati**
 - **Čl. 40. st. 3. ZVP**
 - Nalaže sudu da u odluci navede vrstu poslova koje osoba **može samostalno preduzimati**
- OBA ZAKONSKA PRAVILA NEADEKVATNA;**
- Odluka bi trebalo da sadrži **popis pravnih poslova i radnji koje osoba ne može samostalno da preduzima.**
 - Obim ovih poslova manji je od poslova koje osoba može samostalno da preduzima

Dispozitiv rešenja o lišenju poslovne sposobnosti

- 1) *Lišava se delimično poslovne sposobnosti N.N. iz ...*
- 2) *Krug poslova koje lice može/ne može da preduzima*
- 3) Vremensko trajanje izrečene mere i rok u kome se ima izvršiti provera postojanja razloga za dalje trajanje izrečene mere
- 4) Naredbe
 - da se po pravnosnažnosti rešenje dostavi matičaru radi upisa u matičnu knjigu rođenih (član 25. stav 3. ZVP),
 - da se po pravnosnažnosti rešenje dostavi centru za socijalni rad radi postavljanja stalnog staratelja (ako je lice lišeno poslovne sposobnosti)

Dispozitiv rešenja kojim se odbija zahtev za lišenje poslovne sposobnosti

- **Odbija se kao neosnovan** predlog za lišenje poslovne sposobnosti N.N. iz...
- **Naredba o brisanju zabeležbe** o pokretanju postupka organu koji vodi javnu knjigu o evidenciji nepokretnosti

Problematicno rešenje

- Član 34
- (1) Ako lice, prema kojem je pokrenut postupak za lišenje poslovne sposobnosti, **ima nepokretnu imovinu**, sud će bez odlaganja **izvestiti** organ koji vodi zemljišnu ili drugu javnu knjigu o evidenciji nepokretnosti radi **zabeležbe postupka**.
- (2) O **pokretanju postupka** obaveštava se i matičar koji vodi matičnu knjigu rođenih za to lice.

Tipične greške

- **U dispozitiv rešenja unose se medicinske dijagnoze**
 - *Lišava se delimično poslovne sposobnosti N.N. zbog duševnog oboljenja shizofrene psihoze paranoidne forme”; Lišava se delimično poslovne sposobnosti N.N. usled postojanja duševne bolesti perzistentni poremećaj sa sumanutošću*
 - *Određuje se mera delimičnog lišenja poslovne sposobnosti usled zaostalosti u mentalnom razvoju nivoa lake mentalne retardacije.*
- **Navode se faktički poslovi koje lice može da obavlja**
 - može da obavlja lakše kućne poslove
 - može da gleda televiziju i čita novine
 - može da priprema hranu

Tipične greške

- Unose se neprimerene ocene i ograničenja u pogledu radne sposobnosti i poslova koje lice može da obavlja.
 - *može samostalno da zaključuje ugovor o radu, ali ne za rad na radnim mestima gde može postojati opasnost da bude ugrožen on ili da zbog epilepsije može ugroziti druge.*
- Uopšte se ne navode pravni poslovi koje lice može samostalno da obavlja
- Neprecizno se određuje krug poslova
 - *može da čini imovinsko-pravne poslove manje vrednosti*
 - *može da zastupa sebe u regulisanju modela življenja, stanovanja i sl.*
 - *ne može samostalno da obavlja imovinsko-pravne poslove eventualnog otuđenja nepokretne imovine svojih bliskih rođaka.*
 -

Problematično rešenje

- Čl. 42. st. 1. ZVP
- ***Kad istekne vreme proveravanja, sud po službenoj dužnosti ispituje da li i dalje postoje razlozi zbog kojih je lice lišeno poslovne sposobnosti.***
- Rok za pokretanje postupka - **pre isteka ili posle isteka tri godine**
- Mera lišenja poslovne sposobnosti neće trajati maksimalno tri godine, već onoliko dugo koliko traje postupak preispitivanja razloga za njen opstanak.
- Da li pravosnažna odluke kojom se privremeno ograničava poslovna sposobnost prestaje da važi istekom roka na koji je mera lišenja poslovne sposobnosti određena?
- Da li osoba istekom vremena na koji je mera određena stiće pun poslovni kapacitet?

Problematično rešenje

- Član 41. ZVP
- (1) Sud može **odložiti** donošenje rešenja o delimičnom lišenju poslovne sposobnosti **zbog zloupotrebe alkohola ili drugih opojnih sredstava**, ako se osnovano može očekivati da će se lice, prema kome se vodi postupak, **uzdržati** od zloupotrebe alkohola ili drugih opojnih sredstava.
- (2) Sud će **odložiti** donošenje rešenja iz stava 1 ovog člana ako se to lice po svojoj inicijativi ili po predlogu suda **podvrgne lečenju** u određenoj zdravstvenoj ustanovi.
- (3) Sud može da odloži donošenje rešenja o lišenju poslovne sposobnosti za vreme od **šest do 12 meseci**.
- (4) Rešenje može da se **opozove** ako lice **prekine lečenje** ili bude **otpušteno** iz zdravstvene ustanove zbog **narušavanja reda**.
- PIATANJE:
- Da li je dopušteno da se pretnja lišenjem poslovne sposobnosti koristi kao mehanizam pristiska na osobe da se podvrgnu lečenju?

Vraćanje poslovne sposobnosti pre isteka perioda proveravanja

- Mogućnost sprovođenja postupka za pre isteka „perioda proveravanja“
 - ▣ *Ex officio* i na predlog ovlašćenih lica
 - ▣ Vraćanje potpune ili delimične poslovne sposobnosti
 - ▣ Umesto potpunog lišenja, delimično lišenje, i obrnuto
 - ▣ Povećanje i smanjenje obima poslova

Postupak za produženje roditeljskog prava

- Član 73.
- U ovom postupku sud po službenoj dužnosti ispituje da li su se stekli zakonski uslovi za produženje roditeljskog prava, **određuje vreme posle kojeg se proverava** da li i dalje postoje razlozi za trajanje izrečene mere i odlučuje o prestanku produženog roditeljskog prava

LIŠENJE POSLOVNE SPOSOBNOSTI

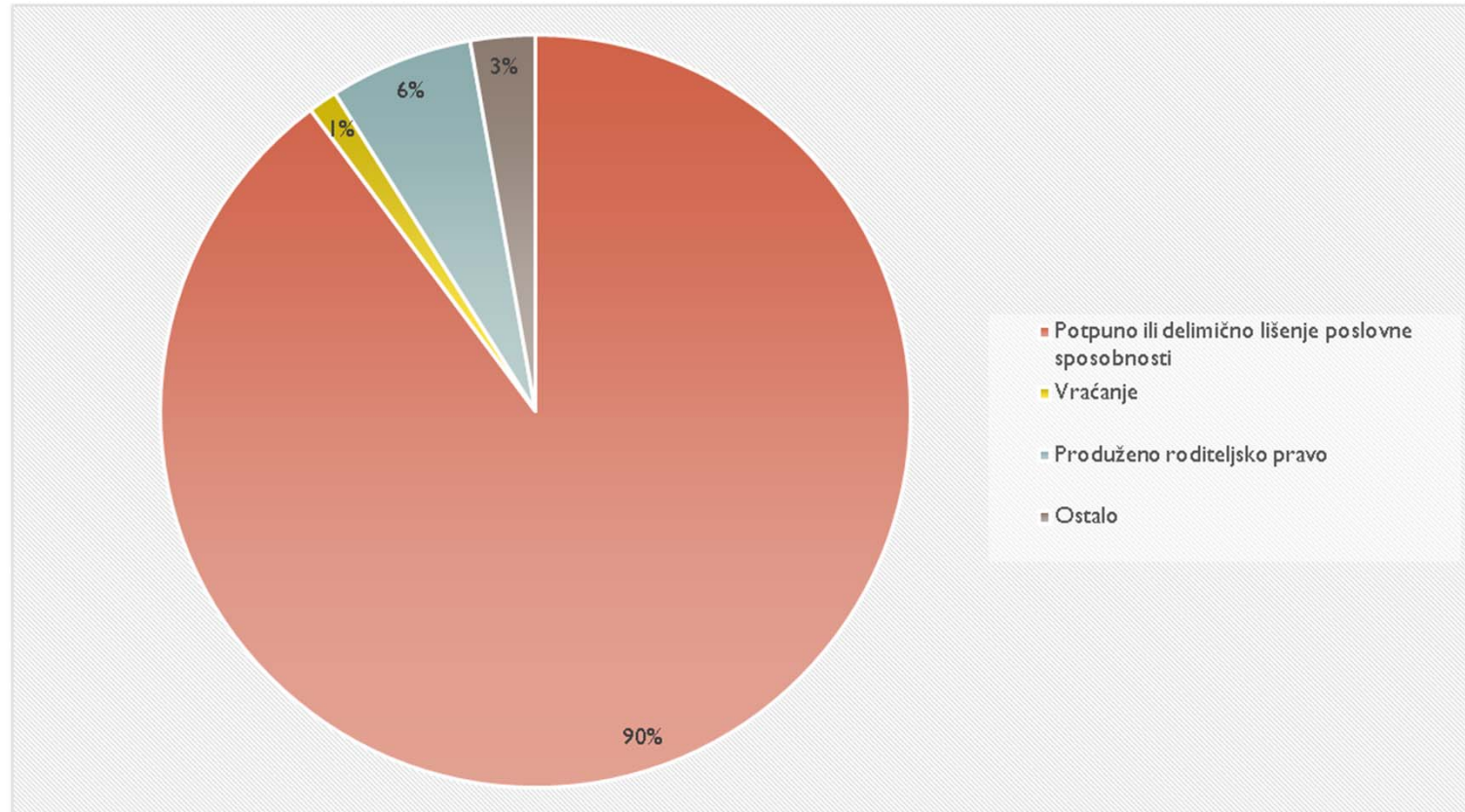
**REZULTATI ISTRAŽIVANJA SUDSKE PRAKSE
2013-2016 (MDRI)**

Ključni nalazi

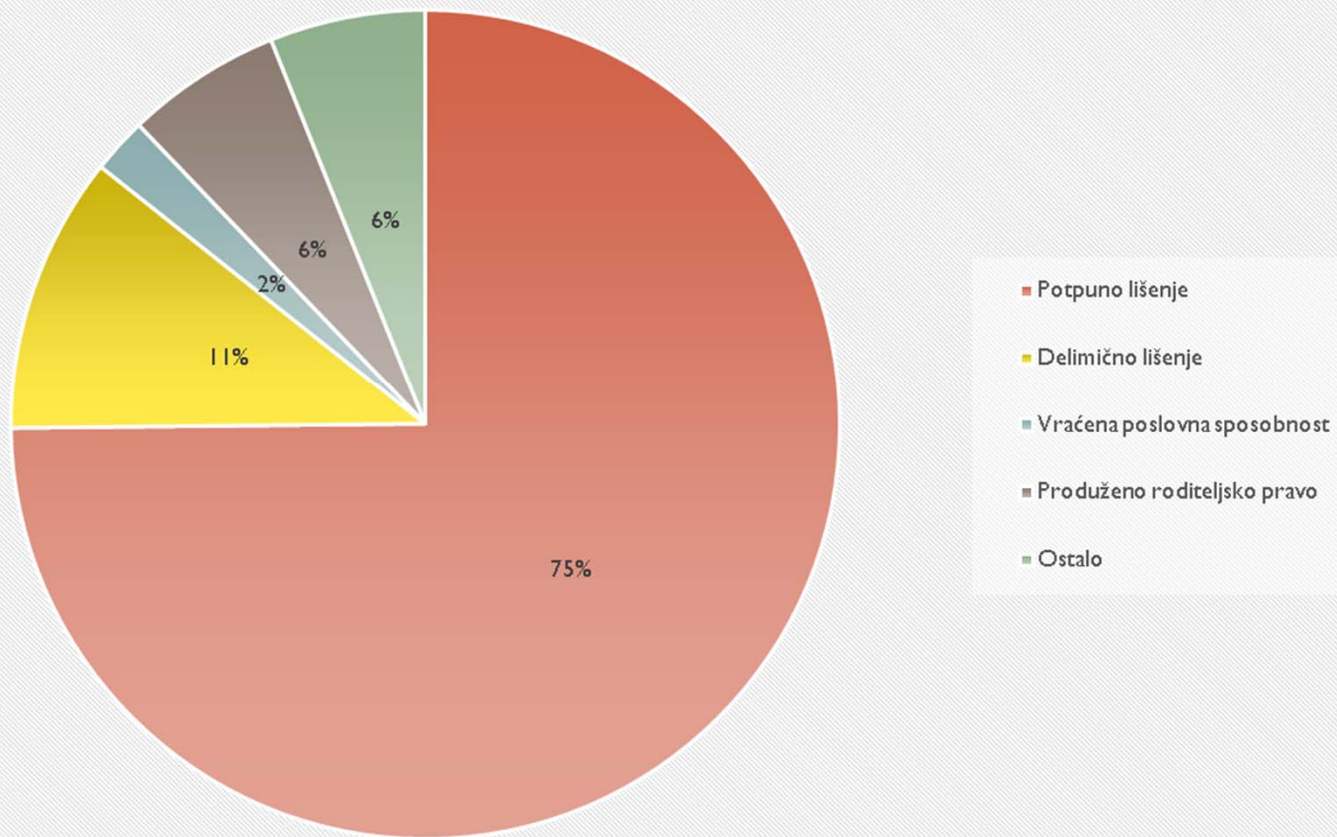
- 4.739 osoba sa teritorije 56 sudova potpuno ili delimično su lišene poslovne sposobnosti u periodu od tri godine
- 80% osoba potpuno lišeno poslovne sposobnosti ili je nad njima produženo roditeljsko pravo
- Najčešće se potpuno lišavaju poslovne sposobnosti osobe sa intelektualnim teškoćama (40%), a zatim sa psihosocijalnim (33%)
- Razlika između muškaraca i žena nije velika, 54% naspram 46%
- 52% osoba lišenih poslovne sposobnosti ima istoriju institucionalizacije

Januar 2013- januar 2016

5.280 postupaka – 4.739 osoba potpuno ili delimično lišeno poslovne sposobnosti

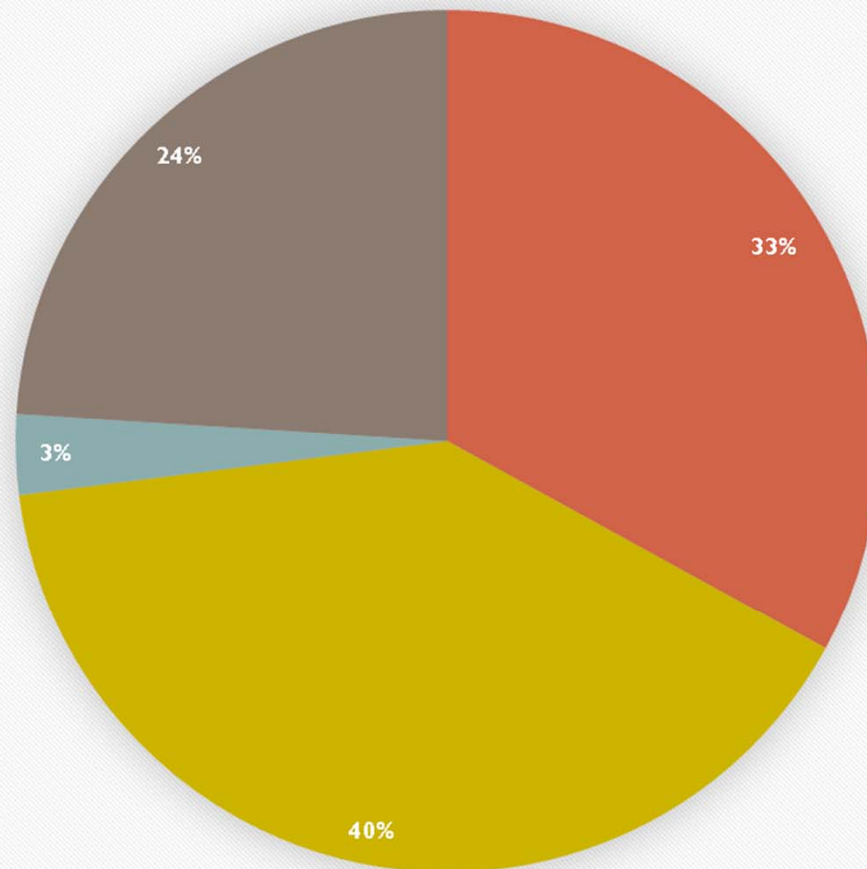

Vrsta odluke

Praksa potpunog lišenja poslovne sposobnosti najviše pogađa osobe sa intelektualnim i psihosocijalnim teškoćama

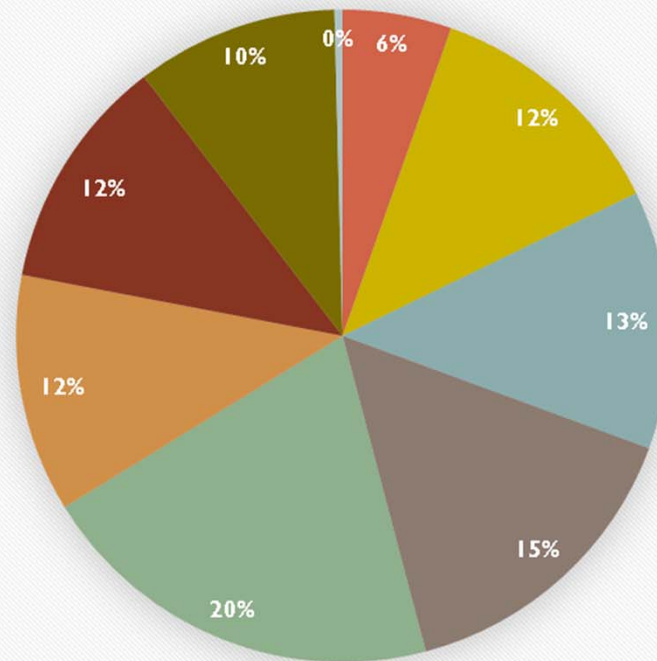
Vrsta teškoće - potpuno lišenje poslovne sposobnosti

■ Osobe sa psihosocijalnim teškoćama ■ Osobe sa intelektualnim teškoćama ■ Osobe sa problemima zavisnosti ■ Osobe sa demencijom

Nešto je veći udeo osoba između 50 i 60 godina, ali su uzrasne kategorije prilično ravnomerno zastupljene

Starosne kategorije

do 20 20-30 30-40 40-50 50-60 60-70 70-80 80-90 preko 90

Ishodi postupaka “proveravanja razloga za lišenje PS” - 821

- **Ostaje potpuno lišenje – 715**
- **Vraćena poslovna sposobnost – 19**
- **Delimično vraćena poslovna sposobnost – 73**
- **Ostaje produženo roditeljsko pravo – 12**
- **Ukinuto produženo roditeljsko pravo – 2**

Poslovi i prava koje osobe delimično lišene poslovne sposobnosti mogu da obavljaju i samostalno ostvaruju

- Najčešće raspolaganje novcem manje vrednosti, uglavnom sopstvenim prihodima – delimično ili u celosti, obavljanje imovinskopravnih poslova manje vrednosti
- Vraćeno biračko pravo (15 rešenja)
- Vraćeno pravo na zaključivanje braka (5)
- U 2 rešenja je navedeno da se osobama vraćaju građanska prava
- Osoba može da samostalno odlučuje o mestu svog boravka (3)
- Osoba može da radi (4)